

150 найкращих міст для життя // <http://www.project.ukrinform.ua/news/8079>. **14.** Найбажаніші міста для життя у світі // <http://www.life.pravda.com.ua/>. **15.** ООН представила рейтинг качества жизни в странах мира на 2009 год // www.tusur.ru/ru/centers/ckr/news.html?path=2009/10/22.html. **16.** За дорожчею Київ опинився на 81-му місці у світі // <http://www.val.ua/economic/ukraine/>. **17.** Разница в цене // Корреспондент. – 2009. – 28 августа. – С.7. **18.** Глухов Ю. Україна сьогодні: «бывали времена труднее, но не было времен подлей» // http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=9577. **19.** <http://rating.rbc.ru/article.shtml?2004/12/15/874326>. **20.** Україна зайняла перше місце. За рівнем корупції... // <http://www.vechirka.pl.ua/news/2009/6/10/90275621/>. **21.** <http://newhouse.org.ua/index.php?newsid=12952>.

УДК 321.01 (477)

ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

О. Федоренко

У статті висвітлюються питання щодо наукового осмислення політичних процесів розвитку українського суспільства на початку ХХІ століття та ролі політичної науки у процесах його функціонування.

***Ключові слова:** політичні процеси, суспільна свідомість, політична наука, політичний дискурс.*

The author reviews the problems of scientific conceptualizing of political processes of the development of Ukrainian society at the beginning of the 21-st century and the role of political science in processes of its functioning.

***Keywords:** political processes, public consciousness, political science, political discourse.*

Політична наука володіє значним арсеналом понять, методів, теорій і практичних результатів для реконструкції минулих і сучасних підходів до пояснення ролі географічних, соціальних та ресурсних факторів у становленні суспільств та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держав.

На початку XXI століття політична структуризація у світі визначається сукупністю глобальних та взаємопов'язаних політичних, економічних, військово-технічних, соціальних і культурних процесів, які зумовлюють специфічні особливості співвідношення між окремими державами і новими суб'єктами світової політико-економічної організації (транснаціональні корпорації, міжнародні фінансові і політичні структури). Проте існує достатньо засобів дослідження цих процесів, а на думку провідних вітчизняних вчених, в Україні політична наука має змістовний потенціал прогнозування розвитку політичних процесів у світовому просторі з врахуванням соціокультурних характеристик українського суспільства та держави [1, с. 91].

Грунтуючись на такій позиції, зазначимо, що у суспільній свідомості громадян України на початку XXI століття утверджуються ідеї про наявність цілісного і загального духовно-культурного, політично-правового та економічного простору унітарної української держави. Такий стан справ визначається обставинами «деідеологізації» соціуму та остаточного формування поліетнічної української нації як суб'єкта суверенної політичної волі.

Після виборів президента України 2004-2005 рр. в Україні завершився перехід від держави моноідеологічної до держави плюріідеологічної, що значною мірою був прискорений модернізацією соціальних та інформаційних структур суспільства. Поряд з позитивними у цьому перехідному періоді були і негативні явища і процеси: саме тоді відбувається перерозподіл суспільних засобів виробництва і перехід їх у розпорядження невеликої кількості осіб та відокремлення широких верств населення від користування ресурсами країни.

Аналіз суспільних процесів в Україні свідчить, що у 1991-2004 рр. одночасно з державотворчими процесами домінували і тенденції занепаду суспільної думки і соціальної активності громадян, які виявлялися наслідками використання напівкримінальними групами ресурсного потенціалу країни і відсутності в суспільстві цілісного національно-державного самоусвідомлення. При цьому варто зазначити, що процеси політичного протистояння у 2004 р. не призвели до кардинальних змін у системі влади, а лише до ротації у ній складових частин нинішніх політичних еліт.

Вибори президента держави у 2004 р. показали зіткнення антиколоніального політичного дискурсу, спрямованого на подолання залежності українського суспільства від впливу

політичних, економічних, інформаційно-культурних структур Російської Федерації, і антимодернізаційного політичного дискурсу, спрямованого проти інтеграції України у європейський цивілізаційний простір. Однією з домінант цих політичних дискурсів були ментальні відмінності у світосприйманні мешканців «умовного Заходу» і «умовного Сходу», які визначали різноспрямованість у географічно-політичних орієнтаціях за історико-географічним критерієм диференціації по лінії «Схід - Захід».

Досвід цих виборів засвідчив, що ці політичні дискурси втратили актуальність, оскільки виразно виявилися тенденції до творення єдиної політичної нації з єдиним образом України як просторової реальності. Стереотипізація реальних і уявних мовно-культурних і соціальних відмінностей регіонів України, передусім західних і східних, на думку Л. Нагорної та інших вітчизняних політологів, виявила під час виборів президента поляризацію регіональних інтересів населення щодо вибору оптимальної моделі розвитку українського суспільства, геополітичного вектора орієнтації держави у регіональному і світовому просторах, статусу російської мови [2, с. 217].

На початку XXI століття українське суспільство вступило в період динамічних модернізаційних змін у політичній, соціальній та економічній сферах. Зростає роль політичного дискурсу щодо самоідентифікації громадян держави та їх впливу на прийняття політичних рішень структурами влади.

Вітчизняні дослідники, враховуючи нинішні реалії розвитку українського суспільства, в описі та аналізі процесів модернізації в Україні відмежовують політичні дискурси від наукових та будують теоретичні розробки, виходячи з двох базових аспектів. По-перше, вчені вказують на важливість у розробці проектів модернізації врахування історичних передумов, геополітичного становища, сучасної специфіки функціонування політичної, соціальної, економічної, духовної сфер українського суспільства. По-друге, науковці вважають, що у розробці проекту модернізації слід враховувати розробки різних теоретичних і практичних моделей модернізації [3, с. 279].

Нинішня суспільна свідомість в Україні є складною і суперечливою, оскільки вона диференційована різноманітними соціальними та політичними критеріями історичного вибору української нації щодо цивілізаційної ідентифікації. Національна ідентичність є нині вагомим конструктом сучасного політичного

дискурсу і одним з ефективних мобілізаційних механізмів формування суспільної й індивідуальної свідомості громадян.

У сучасній світовій науці проблеми ідентичності значною мірою пов'язані з такими політичними концептами, як нація, націоналізм, національна ідея, національна свідомість. Виходячи з аналізу аспектів вияву цих концептів, вітчизняні політологи вважають, що вибір структурами влади після проголошення незалежності України геополітичної стратегії й ідентифікаційної моделі ускладнювався відсутністю чітких ідейних орієнтирів, неготовністю еліти виробити проєкт реформування усєї системи соціуму [2, с. 194].

Вибори президента України у 2004 р. та вибори до Верховної Ради України у 2006-2007 рр. показали домінування у середовищі української політичної нації «політичного співгромадянства», а саме - домінування його над етнічною, релігійною та іншими формами колективної ідентифікації. Така форма ідентифікації в суспільстві була обумовлена актуальністю проблем реалізації політичних і соціальних прав громадян, а також усунення будь-яких обмежень для задоволення цих прав та демократичних свобод.

Виборчі процеси виявилися каталізаторами формування в суспільстві ціннісно-етичної парадигми життя, подолання труднощів перехідного періоду, а саме - створення в масовій свідомості світоглядно-ідеологічного фундаменту трансформації ідеї незалежності України в ідеологему масштабного державотворчого світогляду нації, яка є носієм вартісної цивілізаційної мети. На ментально-побутовому рівні у суспільстві почав відбуватися перехід від стану активної нетерпимості у дискурс толерантності. Як результат цього - у предметному полі української політичної науки зростає роль досліджень стосовно регіональної, мовно-культурної, національної ідентичності українців.

Таким чином, в Україні остаточно утверджується демократичний політичний режим з відповідною національною специфікою прийняття та здійснення політичних рішень структурами влади. У такому ракурсі цей тип відповідає загальносвітовій гуманістичній тенденції збереження ідейних та політичних цінностей, які виявляють культурну і соціальну своєрідність кожного народу.

Однією з найважливіших модернізаційних проблем українського суспільства залишається національно-культурна самоідентифікація громадян, оскільки відсутність нової модернізованої ідентичності оцінюється вітчизняними дослідниками як одна з реальних загроз для стабільності суспільства і цілісності держави. Тема модернізації

суспільного життя в Україні в різних його вимірах визначається як провідна з 1990-х років у політичній та інших галузях наукових досліджень [3, с. 283].

Такі дослідники, як М. Михальченко, Ф. Рудич, Ю. Шайгородський та інші, досліджують теоретичні, практичні, методологічні аспекти новітніх політичних реалій через призму аналізу процесів формування політичної свідомості і політичного буття в українському соціумі. Науковці у своїх працях зазначають, що політична нестабільність в українському суспільстві може бути наслідком відсутності послідовності політичного курсу керівників держави, переважання корпоративних інтересів у середовищі правлячої еліти, боротьби за владу конкуруючих угруповань можновладців.

Вітчизняні вчені розглядають у своїх працях традицію розвитку політичної думки в Україні як одну з важливих форм повторюваності і закономірності в політичній реальності українського суспільства. Праці провідних українських дослідників нині можна розглядати як взірець наукової діяльності, що може у XXI столітті слугувати основою виникнення традиції вивчення та осмислення геополітичної проблематики у вітчизняній політичній науці.

Аналіз геополітичної проблематики, зроблений цими авторами, дозволяє стверджувати про надзвичайну актуальність цього напрямку досліджень у сучасній вітчизняній політичній думці. Представлений вченими теоретично-методологічний авангард політологічного знання є найбільш оптимальною підставою для розгляду різноманітних процесів, які характеризують геополітичний дискурс в українському суспільстві на початку XXI століття.

Новітні політичні суб'єкти на теренах України значною мірою діють в уявних і деформованих політичному просторі і часі, котрі обумовлені реаліями державно-політичного життя. Жодна з пропонованих політичними суб'єктами, насамперед політичними партіями, ідейних орієнтацій (вступ до НАТО, зміцнення зв'язків з Російською Федерацією і надання російській мові статусу другої державної, інтеграція у європейські структури, створення «слов'янського союзу» тощо) не отримала загальнонаціональної підтримки і не стала основою новітньої цивілізаційної політичної моделі розвитку усіх складових частин українського соціуму.

Однією з основних проблем суспільної свідомості в Україні на початку третього тисячоліття є досягнення в суспільстві обумовленого національними інтересами ідеалу

загальнонаціональної злагоди. Стан єдності різних груп населення в українському суспільстві можливий за наявності науково обгрунтованої політики національної згоди.

Реалізація такого ідеалу розглядається в сучасній українській політологічній літературі через призму розв'язання низки взаємозалежних і надзвичайно складних проблем. Насамперед виділяються чотири проблеми: проблема незалежності, внутрішньої та зовнішньої безпеки держави; проблема усвідомлення сутності ідеалу національної єдності на різних етапах функціонування соціуму; проблема консолідації сучасних політичних сил; проблема функціонування громадянського суспільства.

Суспільні зрушення на початку ХХІ століття призвели до подолання ідеологічного та політичного розколу між громадянами України. До основних національних інтересів суспільства нині належать передусім питання соціального миру і порядку всередині країни, формування та збереження національно-культурної ідентичності, збереження територіальної і політичної цілісності держави.

Закладений у національно-державницькій парадигмі об'єднувальний потенціал виявився потужним для того, щоб політична нація стала вагомим і достатньо обгрутованим конструктом ідентифікаційного поля суспільства.

Українська політична нація, як своєрідна політико-культурна національна спільнота, нині існує у двох проекціях «світоглядних координат»:

а) ідеолого-теоретичній (поєднання в суспільній думці різноманітних модернізаційних проєктів сьогодення і майбутнього);

б) інтеграційній (інтеграція буденного знання внаслідок міжпоколінної, міжгрупової і територіальної взаємодії у суспільстві).

Згідно з такою проєкцією перебудова суспільної свідомості як на рівні теоретичного мислення, так і на емоційно-побутовому, на думку М. Михальченка, призводить до взаємодії України як локальної цивілізації й частини субрегіональної слов'янської зі світовою цивілізацією.

Незважаючи на невідповідність явищ соціальної реальності ідеалам правової і демократичної держави, в процесі переходу від тоталітарного до демократичного суспільства відбулися якісні зміни у громадському житті і проявилися новітні завдання

системної модернізації соціуму. Так, у сучасному модернізованому громадянському суспільстві згідно з Конституцією України М. Михальченко виділяє три основні завдання, які мають бути вирішені політичними та іншими інститутами соціуму:

- а) забезпечення стабільності політичної системи влади;
- б) прискорення системних реформ і реальна боротьба з корупцією;
- в) утвердження соціальної, правової і демократичної держави [4, с. 84].

Нинішня поліетнічна Україна є демократичною державою в політичному сенсі, оскільки в основі нової концептуальної модернізаційної парадигми є політична нація як інститут суспільного життя і психологічний образ свого самовираження. Головним індикатором реалізації інтересів нації є розмежування функцій держави і громадянського суспільства, внаслідок чого можуть бути забезпечені сприятливі умови для динамічної модернізації суспільних відносин.

Зрушення в політиці, які сталися в Україні після президентських виборів 2004 р., були недостатньо підкріплені соціальними та економічними реформами і не мали належного наукового обґрунтування. Тому регулювання модернізаційних процесів передбачає розробку двох складових модернізаційного проекту:

- 1) наукова розробка проблем, пов'язаних з кардинальними політичними змінами у країні, їх взаємозв'язків з внутрішньоекономічними і міжнародними процесами;
- 2) розробка правових актів і здійснення системних реформ.

Осмислення сутності нинішнього стану українського суспільства пов'язане з розв'язанням вченими різних наукових сфер проблем теоретичного і методологічного характеру. Дослідники, які працюють у сфері політологічної науки, опрацьовують та систематизують емпіричний та теоретичний матеріал для обґрунтування ролі політичних, ідеологічних та культурних факторів у розробці ефективних політичних стратегій гарантування безпеки країни, здійснення ринкових перетворень в економіці, утвердження громадянського суспільства і правової та соціальної держави.

У політологічній науці стали надзвичайно актуальними дослідження з теорії та історії політичної думки. Істотно розширилося предметне поле теорії політичної думки, що охоплює широкий спектр проблем, пов'язаних з внутрішніми (ідеологічна, правова, інформаційна, культурно-виховна, господарська діяльність

державної влади), так і зовнішніми (захист інтересів держави у міжнародних відносинах, гарантії національної безпеки держави, участь у розв'язанні проблем регіонального та глобального характеру) функціями сучасної європейської української держави.

Вчені, які працюють у галузі історії та теорії політичної науки, в історичній ретроспективі осмислюють проблему становлення української нації як політичного феномена державно організованої спільноти, яка є членом ООН та регіональних міжнародних організацій, має як складова частина світової цивілізації відповідальність у реалізації своїх інтересів у правовому, політичному та економічному аспектах. З таких позицій вчені формують ідейно-смыслову підґрунтя національної ідеї як політичної категорії.

Науковці включають у предмет своїх досліджень проблемні питання щодо формування національної ідеї як сукупності ціннісних орієнтирів, сформованих у просторі політичного буття українського народу, а також про діяльність політичних суб'єктів сучасної української держави і становлення українського соціуму як етнічної і політичної цивілізації.

Цивілізаційна роль України у світовому просторі визначається її специфічними природними та географічними умовами як окремого і цілісного соціокультурного і економіко-географічного регіону, що має перспективні можливості відігравати провідну роль у міжрегіональних і світових процесах. Концепт «цивілізації» в політологічному дискурсі є синонімом універсального виміру специфічної та унікальної для кожного народу національної ідеї.

Зазначимо, що згідно з визнаними у вітчизняній і світовій науковій думці критеріями цивілізаційного конструювання, зокрема географічного, ціннісного, етнічного, релігійного, належності до «історичного проекту», Україна за особливостями географічно-політичного розташування визначається як «регіональна цивілізація». Така цивілізація, на думку О. Андреевої, претендуючи на регіональне лідерство, може отримати статус особливої у своєму територіальному просторі «субрегіональної цивілізації» [5, с.175-182].

На нашу думку, прийняття в українському суспільстві європейської цивілізаційної ідентичності за географічним і ціннісним критеріями не ускладнює процесу формування регіональної та субрегіональної ідентичності у просторі Східної й Південної Європи за критерієм належності до «історичного проекту», який

обумовлює наявність історичної та правової суб'єктності України в регіональних та світових політичних процесах у локальному і глобальному вимірах. Нинішній стан і характер політичної культури в суспільстві свідчать про значні зрушення у політичній поведінці громадян держави, взаємовідносинах громадян і структур влади.

Для формування таких типів ідентичності є відповідні об'єктивні та вагомні передумови - передусім географічні фактори (розташування території, природні ресурси, кількість і щільність населення, клімат, особливості ландшафту) і обумовлені Конституцією України інтереси українського суспільства щодо утвердження України як держави соціальної, правової, демократичної.

Сучасна українська нація, як і кожна європейська спільнота, – це унікальна цивілізація, яка має глибинні традиції, що виражаються в специфічних рисах мислення, мові, культурі та інших компонентах суспільного буття. Поряд з природно-кліматичними факторами важливими чинниками формування такої цивілізаційної спільноти є також соціальні цінності, традиції і норми поведінки, що регулюють сучасні політичні відносини в суспільстві.

Українська нація нині поєднує два виміри, пов'язані з двома апробованими у світовому просторі моделями націй-цивілізацій: етнічною і громадянсько-територіальною. З одного боку, процес націєтворення відбувався як інтеграція в єдину спільноту слов'янських етнографічних груп на терені України, а з іншого – інтеграція в сформовану спільноту різних субетносів, зокрема бойків, лемків, гуцулів, а згодом приєднання до цієї спільноти індивідів іншого етнонаціонального походження.

Політичні, психологічні та соціально-економічні основи нинішньої нації-цивілізації були сформовані у контексті двох часових етапів створення в географічному середовищі території України специфічного культурного та політичного простору. Ці етапи розміщення українського суспільства в географічній площині виявляють у політико-географічному плані різні типи взаємообумовленості впливу природно-територіальних факторів на політику і функціонування політичних інституцій.

Перший етап – існування етнічної цивілізації, тобто об'єднання в межах держави київських князів представників різних етнографічних груп в єдину і цілісну спільноту та її функціонування до початку ХХ століття. Другий етап – політична цивілізація, яка зародилася як об'єднання громадян УНР у період української революції і продовжувала існувати частково у структурі УРСР як складовій

частині СРСР, а від 1991 року в нових географічно-політичних та географічно-економічних умовах була сформована філософія та ідеологія повноцінної української політичної цивілізації [4, с. 277].

Суть такої позиції полягає у тому, що етнічна українська цивілізація продовжує існування і після здобуття Україною незалежності у 1991 р., оскільки значна частина її мешканців і громадян іноземних держав етнічного українського походження виявляють національну ідентичність. Українська політична цивілізація визначається за ознакою громадянства і обмежена громадянами України, хай де вони проживають, але допускається перехід як від етнічної цивілізації до політичної, так і у зворотному порядку, що регулюється правовими засадами переходу у громадянство України або виходу з нього.

Приймаючи це твердження як базову тезу для оцінки проблеми національно-державного самоусвідомлення громадян України, потрібно зазначити, що поділ української цивілізації на етнічну і політичну ніяким чином не може бути порушенням парадигмальної основи аналізу явищ, які характеризують Україну як частину всесвітньої цивілізації. Це два виміри українського соціуму в цивілізаційному аспекті як суб'єкта історії: по-перше, етнічна цивілізація є локальною цивілізацією, яка відтворює сформовані з прадавніх часів традиції і культуру автохтонної етнічної спільноти; по-друге політична цивілізація є регіональною в географічному, соціальному і політичному змістах, яка фіксує наявність на європейському просторі незалежної держави, в суспільстві якої чинник громадянства є домінантним у політичній та культурній ідентичності.

Такі два типи цивілізації, які є відкритими для сприйняття культурних та соціальних цінностей, можна охарактеризувати як два етапи становлення і функціонування українського соціуму як за загальними, так і специфічними законами розвитку. Дві цивілізаційні моделі відображають об'єктивні процеси включення з давніх часів спільноти території України в соціокультурне життя народів Європи, а наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. українське суспільство опиняється в контексті універсальної єдності людства на світовому географічному просторі, яка характеризується наявністю уніфікованих та загальнолюдських суспільних форм політичного життя.

Українська етнічна цивілізація формувалася з давніх часів як локальна та порубіжна цивілізація, функціонування якої обумовлюють масштабні і комплексні процеси синтезного поєднання в культурі, соціальній психології і політичній свідомості соціокультурних цінностей різних країн і народів: взаємовплив слов'янського автохтонного населення й іноземних спільнот; вплив на автохтонне населення соціально-політичних систем іноземних держав – Великого Князівства Литовського, Речі Посполитої, Московського царства, Російської імперії, Австро-Угорської імперії. Становлення цілісних форм суспільної організації, що базувалися на національних традиціях, відбувалося незважаючи на такі негативні процеси цивілізаційного та політичного впливу іноземних держав на українське суспільство: завоювання й окупація території України; поглинання населення України представниками мігрантських спільнот; нав'язування населенню іноземних цивілізаційних цінностей.

Розвиток української етнічної цивілізації був незавершений, оскільки соціально-культурний і генетичний потенціал цієї цивілізації був знищений тоталітарною комуністичною владою СРСР і зазнав значних втрат під час Другої світової війни. Існування протягом XX століття до 1991 року в Україні тоталітарного суспільства виявилось основним адміністративно-системним чинником знищення ідейних та культурних цінностей українського народу та втрати їх цивілізаційного значення.

Сучасна українська політична цивілізація поєднує громадян держави незалежно від автохтонного чи іноетнічного походження навколо ідеалів побудови демократичного і правового суспільства. Політичний простір українського суспільства нині характеризується позитивними тенденціями утвердження демократичного типу політичних відносин та функціонування системи влади в соціальному просторі і часі.

Розвиток цієї цивілізації в сучасному політико-культурному просторі визначається обставинами лімітрофного положення території України на проміжному міжцивілізаційному просторі між російсько-євразійською і західноєвропейською цивілізаціями, новими формами співробітництва української держави зі структурами Європейського Союзу і блоку НАТО, особливостями формування національної політичної свідомості в контексті світових глобалізаційних процесів. За цих обставин важливим чинником вирішення як специфічних проблем кожної держави, так

і глобальних проблем світової цивілізації є гуманітарна співпраця щодо збереження життя на Землі, обміну досягненнями науково-технічного, інформаційного й освітнього характеру, розвитку здібностей людей усіх країн, регіонів і континентів.

В Україні нині актуальною є проблема розробки та реалізації масштабного соціального проекту перетворення країни, який містить дві змістові лінії системних і надзвичайно складних завдань: по-перше, остаточне подолання лімітрофного становища України в особистій і суспільній свідомості, а також у сферах економіки, політики, культури; по-друге, реалізація динамічних програм модернізації соціальної сфери та економіки, з врахуванням світових географічно-економічних тенденцій взаємодії національних держав, транснаціональних корпорацій, міжнародних економічних і фінансових організацій. Однією з найважливіших умов реалізації цього проекту є кадрові і функціональні зміни у владних структурах, а також формування та суспільне визнання нового політичного курсу їхньої діяльності.

Такий проект має бути теоретичним і практичним проектом утвердження цілісної національно-державницької ідентичності, яка має формуватися на основі територіальної, політичної і загальнодемократичної єдності громадян держави. Підтвердження державно-політичних рішень органів влади в українському суспільстві буде ефективним показником набуття легітимності цього політико-правового процесу.

Подолання лімітрофності у контексті процесів реалізації цього проекту має відбуватися в усіх напрямках політичної, науково-технічної, освітньої, економічної й особистісної інтеграційної співпраці зі структурами Європейського Союзу та орієнтації на проєвропейські погляди індивідуальної і групової свідомості молодих поколінь громадян. Реалізація цього варіанту подолання лімітрофності України можлива з урахуванням культурно-психологічних традицій автохтонного і мігрантських етносів, вітчизняного специфічного досвіду досягнення у незалежній державі політичної і соціальної стабільності й консолідації суспільства.

Однією з найважливіших особливостей сучасної політичної системи України є наявність політичної нації, яка є суб'єктом права в аспекті творення поліцентричного громадянського суспільства і держави та її соціально-політичних й адміністративних владних структур. Правове підґрунтя функціонування цього суспільства

створене після затвердження Конституції України у 1996 р., у якій визначено законодавчі норми функціонування політичних інститутів, що регламентують повноваження органів державної влади та види їхньої політичної відповідальності.

Складні політичні процеси, що відбуваються у різних сферах життя українського суспільства, зумовлюють необхідність об'єктивного та всебічного політологічного аналізу причин наявних проблем, а також наукового обґрунтування ефективних заходів, спрямованих на їх вирішення.

1. Зеленько Г. І. Становлення інститутів громадянського суспільства в незалежній Україні // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2009. – Т. XXIII. С. 83 – 91. 2. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К.: Світогляд, 2005. – 315 с. 3. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу / Ю. Шайгородський // К.: Знання України, 2009. – 400 с. 4. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2004. – 488 с. 5. Андреева О. М. Національна безпека в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією / О. М. Андреева // К.: Парламентське вид-во, 2009. – 360 с.

УДК 323.1

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

О. Шевченко

Стаття присвячена аналізу тенденцій формування національної ідентичності на пострадянському просторі. Підкреслюється, що на відміну від класичних моделей виховання національної свідомості, сучасні сценарії формування національної ідентичності характеризуються парадоксальним поєднанням «надконструктивізму» та «гіперпримордіалізму».

Ключові слова: національна ідентичність, «надконструктивізм», «гіперпримордіалізм», дискурсивні практики, націоналізм, неорасизм.